

Urban odling

Möjligheter för framtiden

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Emil Gottberg

2009

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, LTJ

Författare:

Emil Gottberg

Titel:

Urban odling - möjligheter för framtiden

Urban cultivation - future possibilities

Program/utbildning:

Landskapsarkitektprogrammet

2011

Huvudområde:

Landskapsarkitektur

Nyckelord (6-10 st):

Matproduktion, alternativt jordbruk, hållbarhet, urbana områden, västvärlden, i-länderna, odlingar i staden, rekreation, planering, beredskap, landscape urbanism.

Handledare:

Marie Larsson

Examinator:

Kurskod:

EX0378

Kurstitel:

Skriva om landskap

Omfattning (hp):

15

Nivå och fördjupning:

C

Utgivningsort:

Alnarp

Månad, År:

Mars 2009

Serie:

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten

Omslagsfoto:

Leonard John Matthews, 2008

Sammandrag

Genom att undersöka olika former av urban odling och få en bredare syn på de framtida vinster man kan få ur ett hållbarhetsperspektiv vill jag, genom en deskriptiv litteraturstudie av ämnet, närma mig okonventionella och kanske nödvändiga sätt att bygga, bo och försörja sig på.

Urban odling kan vara allt från en kruka basilika i köksfönstret till ett jordbruk i stadsmiljö. Kärnan i begreppet är att maten produceras där den konsumeras, i eller i direkt anslutning till staden och att den produceras ekologiskt. Detta medför många fördelar, ekologiska, ekonomiska och sociala.

Världen befinner sig just nu i en brytpunkt där konsumtionsmönster och den industriellt processade maten ifrågasätts och större vikt läggs vid äktheten hos det vi konsumerar. Vi vill ha mat som är lokalt producerad och ekologiskt odlad; som vi kan lita på. För att tillgängliggöra detta för stadsborna krävs det effektiva och innovativa lösningar för att i större utsträckning odla i staden. Därmed skulle tillgången öka på närodlat mat av god kvalitet till ett rimligt pris, vilket ger positiva effekter för miljö, människors hälsa och det sociala livet. Genom att odla staden kan detta bli verklighet, men det kräver en medveten stadsplanering.

Det långsiktiga målet för den urbana odlingen är att den ska kunna försörja stadens befolkning med ett basutbud av grönsaker och frukt under en så stor del av året som möjligt. Detta bidrar till flexibilitet både när det gäller en mer hållbar stad och för dess beredskap i ett eventuellt krisläge. Genom förståelse och vilja att utveckla urban odling kan positiva förändringar uppnås i samhället vi lever i.

Nyckelord: Matproduktion, alternativt jordbruk, hållbarhet, urbana områden, i-länderna, odlingar i staden, rekreation, planering, beredskap, landscape urbanism.

Abstract

By exploring different forms of urban cultivation and looking into future gains of sustainability, I want to focus on unconventional and perhaps necessary ways of building, living and making a living. This will be made through study of literature on the topic.

Urban cultivation could be anything from a pot of basil in the kitchen window to a city farm. The core of the concept is that the food is produced where it is eaten, in or in direct vicinity to the city and that it is produced ecologically. There will be many benefits, ecological, economical and social.

The world is at a turning point right now where consumption patterns and the industry processed food are questioned and it is important that the things we consume are genuine and authentic. We want food that is locally and ecologically produced; food that we can trust. To make this available to the city dwellers it takes effective and innovative solutions to cultivate the city even more. This would give positive effects for the environment, people's health and for the social life of the city. This could be made possible by the cultivation of the city, but for it to happen there will have to be a conscious city-planning.

The long term goal for the urban cultivation is that it should be able to provide the city's inhabitants with a base supply of vegetables and fruit under as great a part of the year as possible. This will contribute to the flexibility both when it comes to a more sustainable city and for its preparedness in an eventual crisis situation. By understanding and willingness to develop the urban cultivation, positive changes can be achieved in the society we live in.

Keywords: Food production, alternative agriculture, sustainability, urban areas, industrialized countries, recreation, planning, preparedness, landscape urbanism, urban agriculture.

Förord

Jag vill tacka Johan Svensson och Hans Andersson på Green Fortune för inspiration, Leif Thorin, generalsekreterare på Koloniträdgårdsförbundet, för intressant och riklig information och min handledare Marie Larsson för kloka kommentarer och spännande diskussioner.

Framför allt vill jag tacka Louise Dahl för hennes uppmuntran, delade intresse och otroligt smittande positiva utstrålning.

Lund, mars 2009

Emil Gottberg

Innehåll

1. Inledning	1
1.1. Bakgrund.....	1
1.2. Syfte.....	2
1.2.1. Frågeställningar.....	3
1.2.2. Avgränsning.....	3
1.3. Termer och begrepp.....	4
1.4. Metod.....	5
2. Urban odling.....	5
2.1. Introduktion till urban odling.....	5
2.1.1. Kort historik.....	6
2.1.2. Urban odling i utvecklingsländer.....	7
2.2. Urban odling i västvärlden.....	9
2.2.1. Teknik och möjligheter.....	10
2.2.2. Framtida trender.....	11
2.2.3. Faror med urban odling.....	13
2.3. Urban odling utifrån hållbarhetsperspektiv.....	13
2.3.1. Ekologiska aspekter.....	13
2.3.2. Ekonomiska aspekter.....	16
2.3.3. Sociala aspekter.....	17
2.4. Introduktion till Landscape urbanism.....	19
3. Diskussion.....	20
3.1. Nödvändigheten av urban odling?.....	24
3.2. Slutsats.....	24
4. Källor.....	26
4.1. Figurer.....	28

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Berättelser från tiden då mina föräldrar arbetade som volontärer i Tanzania har väckt mitt intresse för att det inte alltid är vilka medel som står till buds som är det viktiga utan vad man gör av det. Dessa tankar gav mig någonting jag nu kan formulera som en vilja till systematisering av resurser; att ordna till det bättre, att med samma förutsättningar få en större avkastning än tidigare. Att med kunskap, eftertanke och teknik skapa ett bättre liv. Jag har såklart också påverkats av samtidens vurmande för ekologiskt odlande och närproduktion. Nya fantastiska möten har väckt mitt odlingsintresse till liv och introducerat mig för nya begrepp såsom vertikal grönska, hydroponisk odling (odling i näringslösning utan substrat) och urban agriculture. Den tid av förändring som världen befinner sig i just nu kan tyckas lite bister, men jag och många med mig känner framförallt en otrolig förväntansfullhet och nyfikenhet inför framtiden. Detta har för min del tillsammans med ett växt- och planeringsintresse lett vidare till att jag är övertygad om att urban odling kan vara ett av de verktyg som kan göra världen till en stabilare, säkrare och vackrare plats att bo på. Med urban odling menar jag helt enkelt ekologisk odling i, eller i direkt närhet till staden. I begreppet ingår också att det till stor del är ätbara växter som odlas.

Den urbana odlingens fördelar gentemot den konventionella odlingen är framförallt hållbarhetseffekterna det kan generera. Färskare mat, mat med högre näringsinnehåll, mindre och kortare transporter och förbättrad social tillvaro såsom säkrare mattillgång, ökat engagemang i staden och fler möten människor emellan.

Generellt för dagens städer är att de anrikas av de näringsämnen som förs in som mat från produktionsmarkerna som i sin tur urlakas. Egentligen behöver man återföra näringsämnena till produktionsplatsen, men man löser problemet med konstgödsel. En helt hållbar odling kräver egentligen ett platsbundet kretslopp av näringsämnen och vatten, något som gör det naturligt att producera maten där människorna bor. Idag bor över hälften av jordens befolkning i städer och ca 1/7 av världens matproduktion äger rum i staden (Cityfarmer 1996). Den urbana odlingen kan också inverka positivt på den sociala hållbarheten. Bara att odla en bit mark ökar känslan av platstillhörighet och skapar många nya möjligheter för interaktion och integrering med människorna i ens närhet. Ytterligare

positiva effekter är hög matkvalitet och en försköning av det urbana rummet. För att lyckas med en implementering av odling i staden måste det till verktyg för att på planeringsnivå sammanfläta och t o m smälta samman gamla revir (t ex byggnadsarkitekt, planerare och landskapsarkitekt) och göra begrepp som stad och land, byggt och levande till annat än motsatsbegrepp. Till detta behövs planeringsverktyg som verkar för den processinriktade staden och som eftersträvar en fullständig integration mellan miljö, ekonomi, och det sociala, samt en frångång från sektorstänkandet.

Även om min studie blir väldigt begränsad kan den utgöra ett korn av hopp i och med sammanflätandet av stad och land och att sudda ut den givna motsättningen mellan dessa begrepp.

1.2.Syfte

Mitt syfte med denna uppsats är att undersöka olika former av urban odling, få en bredare syn på hållbarhetens komplexitet och analysera de framtida vinster man eventuellt kan få av att nyttja urban odling som ett integrerat verktyg i västvärldens samhällsplanering.

Både ett starkt intresse och en fascination för den självförsörjande staden har drivit mig till att skriva om urban odling. De positiva effekterna kan som sagt bli många. Inte minst ur ett hållbarhetssammanhang. Bättre mat, mindre och kortare transporter, ökad livskvalité för de som odlar och ser odlingarna, ökad stolthet inför sitt område et c. Jag vill utforska en ny tids möjligheter där denna uppsats bara är ett trevande steg mot okonventionella och kanske nödvändiga sätt att bygga, bo och försörja sig på.

Denna uppsats riktar sig till arkitekter av olika inriktningar och de personer som har ett nyväckt intresse för de effekter egen matproduktion kan ha för staden och där verktyget för att uppnå detta är urban odling.

Jag vill även diskutera möjligheten att ge den urbana odlingens utrymme och legitimitet i planeringssammanhang så att den kan verka på många olika nivåer; allt från individuell nivå till kommersiell produktion i större skala. Genom att få legitimitet kan den urbana odlingen vinna mark i det landskap vi kallar staden och bli en integrerad del av den landskapsstruktur som de flesta människor bor i.

1.2.1. Frågeställningar

Vad innebär urban odling? Hur kan den se ut?

Finns det grund att anta att urban odling kan leda till en mer hållbar livsstil för invånarna? Socialt, ekologiskt och/eller ekonomiskt?

Diskussionsfrågor:

Kan det krävas nya samhällsliga strukturer, som t ex förändringar i hur vi arbetar, hur vi lever, hur vi konsumerar? Om ja, kan samhället tillåta en sådan förändring?

Hur kan den urbana odlingen bli en naturlig del av samhällsplaneringen?

1.2.2. Avgränsning

Avgränsningen kommer bestå i att jag berör de typer av urban odling som finns idag, både i utvecklingsländer och i den s.k. utvecklade världen som jag benämner som västvärlden. Jag kommer dock att koncentrera mig på urban odling i Sverige och västvärlden då det är de framtida möjligheterna att utveckla den moderna staden i en hållbar riktning som intresserar mig. Att jag tar upp urban odling i u-länder är framförallt p.g.a. att det är där det finns idag. De vinster man kan få i u-länder kan man också få i västvärlden. Däremot är människor i västvärlden, ur ett kortsiktigt perspektiv, inte tvingade att tillämpa det för sin överlevnad, såsom i andra delar av världen. Jag diskuterar om urban odling kan ge bättre möjligheter för ökad hållbarhet genom medvetna planeringsinsatser. Jag skriver inte alltför djuplodande i presentationen om de olika formerna av urban odling, utan ger snarare en inblick till de former som finns och sedan fortsätter diskussion kring möjligheter, fördelar och nackdelar. Jag kommer inte att beröra andra områden inom matproduktion, såsom GMO (Genetically Modified Organisms). I avgränsningen ligger att jag skriver om urban odling och inte det som innefattas av begreppet *urban agriculture* som behandlar all urban matproduktion och dess sidonärningar. Orsaken till att jag koncentrerat mig på odlingen beror på att det är främst den som kan ge de positiva effekterna i väst, genom gröna och mer hälsosamma städer. Jag har valt att beskriva och förstå fenomenet med urban odling, inte att studera hindren för ett införande. Jag har helt enkelt beslutat mig att visa upp ett alternativ till hur det ser ut idag.

1.3. Termer och begrepp

Jag kommer i så hög grad som möjligt använda mig av svenska ord. Där jag anser att det inte finns ett tillräckligt bra översättningsord kommer jag att använda den/det engelska ordet/termen.

<i>Hållbarhet</i>	Ett vitt använt modeord som verkar ha lika många betydelser som människor. Jag har använt mig av betydelsen av hållbar utveckling som Brundtland-kommissionen definierar som “ <i>en samhällsutveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov</i> ” (Björk & Eklund 2007).
<i>Urban agriculture</i>	Matproduktion som växtodling och djurhållning i eller i direkt anslutning till staden. Man inkluderar även sidonärningar i begreppet. Se även under 8.1. Urban odling.
<i>Landscape urbanism</i>	De teorier som finns om landscape urbanism behandlar avskaffandet av rådande konventioner som t ex de givna motsättningarna mellan begreppen stad/land, kultur/natur, byggt/organiskt och arkitektur/landskapsarkitektur. Se även under 8.4.1. Introduktion till Landscape urbanism.
<i>Urbanitet</i>	”Begreppet urbanitet (av latin: <i>urbanus</i> , "relaterat till staden") syftar på människors interaktion i det offentliga rummet i staden. Historiskt har begreppet inte bara stått i motsatsförhållande till landsbygd utan även fått representera kultur och civilisation i kontrast till både barbari och idyll.” (Wikipedia 2009)
<i>Semiurban</i>	Övergången mellan bebyggelse och landsbygd. Ofta ett perifert lågdensitetsområde (Viljoen & Bohn 2005: xviii).

1.4. Metod

Jag har använt mig av en deskriptiv metod för denna uppsats med tyngdpunkt i litteraturstudier. Detta är alltså en litterär studie utan formella intervjuer. Jag har dock samtalat med personer som har haft intressanta saker att säga om ämnet och som har tipsat om relevant litteratur och annan information. Val av metod avgörs genom att väga de praktiska förutsättningarna mot det vetenskapliga kravet (Lindblad 1998: 24) och på grund av ämnets karaktär och den tid jag haft till mitt förfogande passar litteraturstudier utmärkt.

2. Urban odling

2.1. Introduktion till urban odling

Urban odling kan vara allt från en kruka basilika i köksfönstret till ett jordbruk i stadsmiljö. Kärnan i begreppet är att det produceras där det konsumeras, i eller i direkt anslutning till staden och att maten produceras ekologiskt. Urban odling kan sägas vara en del av begreppet *urban agriculture*, med specifikationen att det bara rör sig om odling och inte annan form av produktion. För att bättre förstå vad som menas med urban odling är det viktigt att förtydliga vad man i allmänhet menar med urban agriculture.

En definition av urban agriculture är:

”Urban Agriculture is an industry located within (intraurban) or on the fringe (peri-urban) of a town, a city or a metropolis, which grows and raises, processes and distributes a diversity of food and non-food products, (re-) using largely human and material resources, products and services found in and around that urban area, and in turn supplying human and material resources, products and services largely to that urban area.” (Mougeot 2005, Mougeot, L. J.A. 2000:10)

Vad som menas med urban odling är att matproduktionen finns i en urban eller semiurban miljö (se definitioner under 5.1. Termer och begrepp). I begreppet urban agriculture innefattas inte bara odling av mat utan även framställningen av andra produkter samt djurhållning. Det vanligaste och enklaste exemplet på detta i västvärlden är att privatpersoner har några höns i sin trädgård för äggproduktion. Det finns en uppåtgående

trend i USA där allt fler har höns hemma trädgården. Ett mått på att det inte bara är en isolerad trend är de 6 miljoner registrerade forumanvändare på internetsidor som bara behandlar hönshållning för hemmabruk (Bennett 2008). I u-länderna är det långt mer utbrett framför allt p.g.a. av nödvändigheten. Ett ex på detta är att 1/3 av hushållen i Harare, Zimbabwe föder upp höns (FAO 2000 i Björk & Eklund 2007).

Det finns många exempel på den moderna urbana odlingen i västvärlden. Takväxthus i täta urbana områden och ombyggda miljonprogramsområden med växthus som Gårdsten i Göteborg (Pfeiffer 2008). Åkrar för sötpotatis på taken i Tokyo och en restaurang i Chicago med sin egen grönsaksodling på taket (Green Fortune 2009). Moderna odlingssystem som hydroponisk odling gör att man kan odla effektivt utan att behöva flytta stora mängder jord, få en vackrare miljö och samtidigt minska transportberoendet.

2.1.1. Kort historik

Urban odling är egentligen lika gammalt som städerna själva (Petts 2005:66). Det har alltid varit så att den färska maten av tvång funnits i, eller i närheten av staden.

Upptagningsområdet för mat för en stad är ju aldrig större än vad transporter klarar att transportera in till staden. Det som i urbana sammanhang brutit mönstret är alltså framväxten av effektiva transporter under industrialismen och fram till idag. I och med ångmaskinens intåg kunde mat enklare fraktas in från områden långt bort från staden och t o m från andra kontinenter. Denna trend har fortsatt och idag är det inte ovanligt att vi här i Sverige konsumerar t ex fisk från Stilla havet, bananer från Sydamerika eller snittblommor från Etiopien. Det är egentligen först nu som urban odling börjat bli uppmärksammat för sina många fördelar.

Man kan också se utvecklingen av dagens urbana odling i västvärlden med start i koloniträdgårdsrörelsen. Urban odling har fungerat som produktionsbas för mat i kristider. Det innebär att odlingsmöjligheter och kunskapen att odla också är en beredskapsfråga. Under krisåren under första och andra världskriegen odlades en stor mängd mat i städerna. P g a matbrist i Sverige under Första världskriget delade myndigheterna ut sättpotatis till landets invånare. Även parker som Humlegården och Kungsträdgården i Stockholm plöjdes upp för att ge plats för potatisodling. Detta resulterade i en skörd på imponerande 870 000 ton (Björk & Eklund 2007). Ytterligare

ex på platser som odlats upp under kristider är vallgraven till Tower i London under Andra världskriget (Viljoen 2005:102).

Idén till de mycket populära allotment gardens som återfinns över hela världen och som vi känner som koloniträdgården kommer ursprungligen från 1800-talets mitt från Tyskland och kom som en reaktion på industriarbetarnas dåliga levnadsförhållanden. I och med utvidningen av industrialismen spred sig koloniträdgårdarna över Danmark till Sverige. De första koloniträdgårdarna i Sverige anlades i Malmö 1895 och var precis som i grundtanken tänkta att ge stadens arbetare bättre kost. Det är ungefär samtidigt i England som Ebenezer Howard utvecklar sin idé om trädgårdsstaden, som skulle utgöra en blandning mellan stadens och landsbygdens fördelar och vara hälsosamma och billiga att bo i. Trädgårdsstäderna skulle vara välplanerade och ekonomiskt expansiva välfärdsamhällen. Några trädgårdsstäder blev byggda och idéerna anammades framför allt i Tyskland efter slutet på Första världskriget, där devisen ”till varje bostad hör en trädgård” införlivades i stadsplaneringen. (Björk & Eklund 2007) Även egnahemsrörelsen i Sverige bär på liknande drag; att alla skulle ha möjlighet att bo i ett hus med trädgård.

Det är sedan industrialismen som det varit en nedgång av urban odling i städerna. Detta på grund av utvecklingen under 18- och 1900-talen som gjort att man kunnat frakta in mat från hela världen.

2.1.2. Urban odling i utvecklingsländer

Urban odling har blivit uppmärksammat av FN som ett av de bästa sätten att producera mat i de städer i världen som lider av fattigdom och kraftig inflyttning. Från och med år 2008 bor hälften av jordens befolkning i städer (UNFPA 2009) och av dessa bor en miljard i informella strukturer såsom slumområden (Gunne 2009). De positiva effekterna kan bli stora både då man ser till en stadigare tillgång på mat då produktionen genom sin diversifiering blir mindre ömtålig samt består av färsk mat med högre näringsinnehåll. Redan idag produceras 1/7 av världens mat i städer enligt United Nations Development Programme (UNDP) (Cityfarmer 1996, Thorin 2002) men det kan bli bättre.

Den stora insatsen ligger framför allt i att ge möjligheter till att odla i de informella strukturerna genom tillgång till gödsel, inte för förorenad mark och en någorlunda god tillgång på vatten. Det är främst de sanitära problemen som behöver lösas (Gunne 2009) och då kan människors och djurs ekskrementer komma till nytta istället för att orsaka sjukdomar och sanitära olägenheter.

Ett sådant exempel ges av företaget Peepoople som utformat en påse, peepoobag, som människor utan tillgång till toalett kan använda sig av och som hjälper till att enzymatiskt bryta ned urinet och fekalierna när man gräver ner påsen. Detta återför näring till jorden och det går efter nedbrytningsprocessen att odla i den gödslade jorden igen (Gunne 2009).

De främsta orsakerna till urban odling i u-länderna är att bekämpa näringsbrist, skapa jobb och motverka alltför sårbara samhällen. Genom att odla småskaligt och med många olika grödor minskar man riskerna för svältkatastrofer.

Specifika exempel på hur urban odling i u-länder kan se ut är takträdgårdar, skolträdgårdar och containerodling (Björk & Eklund 2007).

Takträdgårdar innebär att man odlar på taken om det är brist på plats. Det bidrar också till matförsörjningen och kan även generera pengar. I flera flyktingläger på Gaza finns det över 70 takträdgårdar. Förutom att ge mat används de också för att förbättra barns psykiska hälsotillstånd (Ibid).

Skolträdgårdar finns över hela världen och är ett sätt att lära barn och ungdomar att odla och att synliggöra kretslopp och underlätta undervisningen i biologi och miljövetenskap. Skolträdgårdar kan också förbättra elevernas hälsa genom en bättre kost (Ibid).

Containerodling används främst om det är brist på plats. Man kan odla i allt som håller jord och få tillgång till färsk mat hemma. En positiv effekt av containerodling är att skräp som plastpåsar, burkar och oljefat samlas ihop och återanvänds istället för att smutsa ner omgivningen (Ibid).

Den största omställningen från konventionellt storskaligt jordbruk till ekologiskt småskaligt jordbruk står Kuba för. Kuba hade 80% av sin handel med det gamla östblockets vid dess sammanbrott i början på 1990-talet. Ungefär samtidigt skärpte USA sin blockad av Kuba. Kuba som var väldigt beroende av import inte minst av mat förlorade i ett slag ca 2/3 av livsmedelstillgången. Även det mekaniska jordbruket föll samman när drivmedel, reservdelar, konstgödning och besprutning drastiskt minskade i tillgång. Minskningen av drivmedel och reservdelar minskade också kraftigt möjligheterna för transport av gods. Elproduktionen kunde inte hållas uppe och det drabbade matlagren som inte längre kunde kylas. Kort sagt, en kris. När importen föll, föll också den egna möjligheten att producera, transportera och lagra mat (Díaz & Harris 2005:136-7).

Svaret på krisen kom både uppifrån och från gräsrotsnivå. På gräsrotsnivå började det med att människor på eget initiativ anlade fruktträdgårdar. Strax var över 25 000 människor knutna till dessa fruktodlingar som upptog 1800 ha (Díaz & Harris 2005:138) Insatserna har hela tiden varit inriktade mot odling där människorna bor, småskalighet, bl a genom markreformer som delade upp de stora statliga godsens till mindre enheter, öppnandet för en fri marknad för matvaror (Ibid:137) och genom att stödja en produktion av många olika typer av grödor. Forskningsresultat har snabbt kommit ut i produktionen (Ibid:138) och Kubas jordbruksdepartement har snabbt anpassat sig till situationen och erbjuder hjälp, material och stöd på plats för odlare (Ibid:140).

Dessa insatser har lett till att den urbana odlingen i Havanna på Kuba, som har ca 2,2 miljoner invånare gav 117 000 direkta jobb 1998 (Mougeot 2005).

2.2. Urban odling i västvärlden

Idag innebär urban odling i västvärlden framförallt koloniträdgårdar, trädgårdar med fruktträd, bärbuskar och/eller trädgårdsland samt community gardens.

Koloniträdgårdarna återfinns i synnerhet i Europa. I t ex Sverige är traditionen stark att ha fruktträd eller bärbuskar i sin villa- eller radhusträdgård, men det finns i stort sett ingen tradition av samverkansträdgårdar

2.2.1. Teknik och möjligheter

Befintlig teknik som kan användas på ett nytt sätt eller i nya sammanhang är viktig att ta vara på. I de delar av världen som inte har så lång växtsäsong kan man i allt större utsträckning glasa in balkonger vilket ger bättre odlingsmöjligheter och förbättrar klimatskalet på huset och därmed minskar behovet av uppvärmning. I täta urbana situationer kan takväxthus vara en väg att gå. Om bjälklaget inte skulle vara tillräckligt dimensionerat för att odla i jord, eller om man anser att det är en för omständlig väg att gå, finns hydroponisk odling att tillgå.

Det innebär att man odlar utan, eller i inärt substrat som inte tillför någon näring utan bara stabiliserar växten och dess rötter. Rötterna står sedan i cirkulerande vatten med näringslösning i. Detta gör att växten inte behöver lägga så mycket energi på att utveckla rötterna vilket innebär att plantan växer snabbare och kan ge rikligare skörd på kortare tid än om den stått i ett annat substrat som jord. Hydroponisk odling är den teknik de kommersiella växthusen använder sig av, så den är väl beprövad. Denna typ av bevattningssystem går bra att använda även i vertikala odlingar, som är perfekt att använda på platser där det är ont om horisontell yta.

Figur 1. Hydrokolonilotter på Kulturhuset i Stockholm.

Foto: Peter Orevi för Green Fortune

Dessa system kan drivas av energi från solpaneler eller små vindkraftverk på ställen där det skapas vindar på höga byggnader. Regnvatten används för att fylla på bevattningssystemen och samlas upp för att spara på dricksvattnet. Systemen anpassas till den plats på jorden som de byggs på.

Möjligheterna med matproduktion genom trädgårdsodling är otroligt stora även om man bara beaktar den befintliga odlingsbara ytan och de odlingsmetoder som är allmänna.¹

De 870 000 ton potatis som odlades under ett år i Sverige under första världskriget kan ställas i relation till hur mycket mat som skulle kunna odlas på befintlig trädgårdsmark i Sverige. Man beräknar att den ytan är ca 300 000 ha och uträkningar gjorda på SLU, Ultuna visar att det skulle kunna odlas ca 10 miljoner ton grönsaker per år på denna yta. Det skulle kunna föda ca 4 miljoner vuxna människor med fullgod kost (förutom tillräckliga mängder fetter). Samma yta odlad enbart med potatis beräknas föda strax över 14 miljoner människor (3 kg/person och dag) och ge en avkastning på 15,6 miljoner ton potatis (Andersson et al. 2008).

2.2.2. Framtida trender

Ingen kan med säkerhet skåda in i framtiden, men de tekniker och tendenser som finns idag och som inte är speciellt utbredda kan få större utrymme och t o m bli allmängiltiga. Inte minst har konsumtionssamhället fått många att börja tänka om och försöka finna det riktiga, verkliga eller det rustika. Detta har inneburit att man numera köper någonting mer än bara själva produkten. Man köper en historia, ett berättigande, en koppling till jorden och till verkligheten. En närodlad tomat från torget, såld av odlaren själv betingar självklart ett högre pris än en identisk tomat odlad i Holland. Historien om den lokale odlaren är dyrare än historien om en opersonlig industriodling någonstans långt borta. Den ekologiska odlingens framfart är också en trend som talar för att urban odling kan komma att bli stort, helt enkelt därför att mat och dess ursprung är frågor som kommit att bli väldigt belysta, för att de flesta människor i västvärlden bor i städerna och för att odling är en väldigt stor hobby redan nu, även om många ägnar sig åt odling av prydnadsväxter i nuläget. Den antagligen största

¹ Samtal med Louise Dahl, Green Fortune, 2009-03-01.

pådrivande faktorn för en ändrad planeringsinriktning skulle vara klimathotet genom växthuseffekten, med argumentet att otroliga mängder transporter skulle sparas om man odlade i städerna.

Om det var trendigt att odla mat istället för prydnadsväxter skulle det vara lätt att införa urban odling. Sådana tendenser är tydliga nu i England där alla samhällsskikt börjat odla egen mat för att garantera att den är helt ekologiskt odlad, av den bästa kvalitet och inte transporterad för långt. Detta har föranletts av höjda priser och ett allt sämre utbud av grönsaker (Schmidtbauer 2008). Det för nu med sig att nya koloniträdgårdsområden just nu anläggs i England.²

Färgade av denna rörelse kommer även det engelska designparet Helen och James Dooley. De skapar trädgårdskonst med ätbara växter och ställde ut på Göteborgs Lustgårdar 2008. (Schmidtbauer 2008) En utveckling som antyder att de ätbara växterna kan bli populära även i formellare sammanhang.

Figur 2. Grönsaksprakt på Göteborgs Trädgårdsförening 2008.

Foto: Egen bild

² Samtal med Leif Thorin, Koloniträdgårdsförbundets generalsekreterare, 2009-02-05.

En av världens ledande trendanalytiker Li Edelkoort delgav publiken på årets Stockholm Furniture Fair sina tankar om framtiden i föredraget "The farm of the future, 2010 to 2050 or beyond". Mycket av hennes vision upptogs av kombinationen växter och högteknologi. Hon förutspådde att vi kommer lämna det levnadssätt som så tydligt inneburit individualitet och istället närma oss ett kollektivtänk. Från att vara individer i en grupp till att bli en grupp av individer och att det finns en vilja att återgå till rötterna, att intressera sig för att se hela kedjan inom matproduktionen, från jord till bord. Detta kommer ur en ökad medvetenhet för hälsa och miljö. Det har också lett till att vi insett att miljöhoten är reella och att vi därför vill ta vårt ansvar, oavsett om vi bor i staden eller på landet. Om denna medvetandeflyttning från individen till det kollektiva och från det mekaniska till det organiska säger Edelkoort "it's not a trend, it's a mayor movement".³

2.2.3. Faror med urban odling

Det finns egentligen inga större problem i västvärlden med urban odling. Det är viktigt att ta markprover så man undviker att odla på förorenad mark. Med mycket information och hjälp från de organisationer som redan finns för trädgårdsodlingen skulle det gå att lyckas med odling och implementering (Björk & Eklund 2007).

Den kritik som finns gentemot urban agriculture som helhet är främst riktad mot djurhållning i städerna (Björk & Eklund 2007).

2.3. Urban odling utifrån hållbarhetsperspektivet

2.3.1. Ekologiska aspekter

De ekologiska och miljömässiga vinsterna av urban odling kan hjälpa till att minska stadens påfrestning på jorden. Ytterligare en vinst av urban odling sprunget ur den lokala produktionen och konsumtionen är att varorna inte färdas lika långt som andra varor. En studie från Tyskland visar att ingredienserna i en burk yoghurt totalt färdades 1005 km innan den nådde hyllan i mataffären (Viljoen et al. 2005:29).

³ Samtal med Louise Dahl, Green Fortune, 2009-03-01 efter föreläsning av Li Edelkoort, Stockholm Furniture Fair, 2009-02-05.

Genom urban odling kan alltså matens *food miles* minska (Paxton 2005:41). Med *food miles* menas den sträcka maten färdas från produktion till butik. Idag sker transport av mat förutom med långtradare ofta med flyg. Det innebär stora utsläpp av växthusgaser och luftföroreningar. Jämfört med denna typ av produktion och distribution av mat kräver urban odling mindre energi i form av transporter, nedkylning och förpackningsmaterial. Skulle urban odling användas mer leder detta alltså i sin tur till mindre luftföroreningar, växthusgaser och ett mindre sopberg (Viljoen et al. 2005).

De flesta städer byggs på åkermark. Det betyder att samtidigt som vi blir fler och fler, minskar också den odlingsbara marken. William Rees och Mathis Wackernagel har utvecklat en modell som mäter livsstilens påverkan på jordklotet och de kallar det för det ekologiska fotavtrycket. Det fungerar som så att man mäter hur stor yta som faktiskt krävs för att försörja t ex en stad. I denna yta räknas vatten, åkrar för matproduktion, skogar för papper, byggmaterial och CO₂-upptag från förbränning in. Ett exempel är att London med sin yta på 160 000 ha behöver denna yta gånger 125 för att försörja sig med det staden kräver. Det ekologiska fotavtrycket för London blir alltså 20 miljoner ha (motsvarar en kvadrat på 44x44 mil). Rees och Wackernagel menar att vi måste kvantifiera användningsområdena för att minska det ekologiska avtrycket. Alltså, öka antalet funktioner som får plats på en och samma yta. Om alla skulle anamma den västerländska livsstilen skulle det krävas hela tre jordklot. Det är alltså nödvändigt att städerna i västvärlden blir effektivare i sin resursanvändning och här kan den urbana odlingen spela en avgörande roll (Girardet 2005:33).

Även det urbana mikroklimatet blir bättre och staden blir grönare (Viljoen et al. 2005:21). Ett fenomen som kallas *Urban Heat Island* (UHI) innebär att staden blir varmare än området kring staden. Solvärmens absorberas av material som asfalt, betong och sten som samlar på sig värme under dagen och avger värmen på natten. Under somrarna innebär detta ett stort problem då staden värms upp hela tiden utan att helt hinna kylas av under natten. Detta leder till en negativ spiral då staden blir varmare och mer och mer energi används för att kyla ner staden (Green Fortune 2009).

Även spillvärmens från nämnda luftkonditionering, bilar och industrier bidrar till uppvärmningen. Många typer av luftföroreningar förändrar egenskaperna hos

atmosfären, vilket innebär att höga halter av luftföroreningar också späder på uppvärmningen och förvärrar effekterna av UHI (Wikipedia 2009).

Figur 3. Odling i stadslandskap, USA.
Foto: DCF pics

Figur 4. Odling i stadslandskap, Kina.
Foto: xmascarol

I Tokyo, som lider svårt av ökade temperaturer, medeltemperaturen har gått upp 3°C på 100 år till följd av UHI (Ibid), har man nu börjat odla på taken för att jämna ut temperatursvängningarna. Man odlar i jord och använder åtliga växter som har hög transpiration. Så istället för att värma taket används solenergin till fotosyntesen och i och med det transpireras vatten ut genom växten, vilket leder till att omgivningen inte blir uppvärmd (Green Fortune 2009).

Genom att jämföra satellitbilder över New York kan man se att i områden med mycket växtlighet är temperaturen lägre än i kringliggande urbana strukturer utan växtlighet (Wikipedia 2009).

Björn Vinnerås, forskare vid institutionen för energi och teknik på SLU, Ultuna och en av delägarna och skaparna till den tidigare nämnda peepoobag (Gunné 2009) säger i

sin avhandling att för att skapa ett riktigt uthålligt samhälle krävs det att växtnäringen från urin och fekalier förs tillbaka till jordbruket (Vinnerås 2002).

2.3.2. Ekonomiska aspekter

De positiva effekterna av urban odling i västvärlden utifrån ett ekonomiskt perspektiv är framför allt bättre folkhälsa, ett sätt att vända negativa miljöförstörande trender till det bättre och att minimera kostnader för samhället genom att förbättra områden med stora sociala problem (Petts 2005:66). Urban odling erbjuder billig, färsk och näringsrik mat till den lokala marknaden. Att det finns mat som uppfyller detta är ett villkor för en god hälsa hos invånarna. Detta i sin tur ger en bättre folkhälsa och mindre fattigdom och blir på så vis en samhällsekonomisk vinst (Ibid).

De samhällsekonomiska vinsterna kan bli stora, men det handlar framför allt om preventiva åtgärder. Forskning visar att mängden gröna miljöer i staden spelar stor roll för hur människor mår. Gröna miljöer motverkar uppkomsten av stress och trädgårdsodling hjälper även vid rehabilitering av stressjukdomar (Grahn & Stigsdotter 2003 i Björk & Eklund 2007).

Behovet av urban odling kan vara stort även i rika länder som Storbritannien.

Utflyttningen av mataffärer från stadens centrum till köpcentra runt staden har lett till ett minskat utbud av näringsrik och färsk mat i Storbritannien. Det har inneburit en försämring i matutbudet hos främst den fattigare befolkningen, som på grund av att de mindre mataffärerna i stadens centrum slås ut av de större affärerna, hänvisas till processad mat som innehåller mycket mättade fetter, socker och salt (Petts 2005:68). Dessa människor riskerar i större utsträckning att bli sjuka och drabbas av fetma och hjärt- och kärlsjukdomar (Viljoen et al. 2005:59).

Urban odling är inte bara positivt för den enskilda staden. Genom att ha en stor del av basproduktionen av mat inom nationen kan man minska sin matimport och på samma gång minska beroendet av den internationella marknadens prisfluktuationer (Björk & Eklund 2007).

Det finns ingen orsak att inte äta färsk, närodlad och säsongsbetonad mat, men tanken med urban odling är inte att vi ska sluta att importera specialiteter vi inte kan producera själva. Denna import kan förbättra smaker och njutningen av att äta, men

med en väletablerad lokal marknad kan den hållas till ett minimum (Viljoen et al. 2005:29).

Globalt är urban agriculture, av vilken den urbana odlingen är en stor del, en sektor som håller ca 200 miljoner människor sysselsatta och informellt ytterligare 600 miljoner människor sysselsatta (Petts 2005:66).

Vad säger då de som redan producerar mat i ett land och som skulle riskera att få mindre av sin produktion såld genom den urbana odlingen? Ett exempel på att detta inte är så kontroversiellt som det låter är den kommersiella fruktodlingen i Sverige. I Sverige står 9/10 fruktträd i privata trädgårdar. Fruktproducenterna var tidigare kritiska till detta, men har nu insett fördelen med att det finns många som efterfrågar svenskodlad frukt med hög kvalitet under de perioder då de egna träderna inte ger något. Något fruktproducenterna kan erbjuda genom goda lagringsmöjligheter. De som har egna fruktträd blir alltså svensk fruktindustris bästa kunder⁴.

2.3.3. Sociala aspekter

I Hammarby sjöstad finns mycket populära hyreslägenheter där det medföljer en odlingslott på innergården. Det har inneburit en stor ökning i den sociala kontakten och gemenskapen grannarna emellan (Schmidtbauer 2008).

Även odlaren, fotografen och kokboks författaren Rosalind Creasy skriver om den kontaktplattform odling skapar. En trädgård med ätbara växter väcker nyfikenhet hos barn och vuxna av olika ursprung och inbjuder till möten (Creasy 2008).

Urban odling har förbättrat förfallna områden och lyft deras anseende samt ökat livskvaliteten och det sociala livet för de som bor där. Odlingsprojekt som anordnats i staden har lett till en känsla av ”vi kan” bland de boende. Det har även skapat en känsla av samhörighet och identitet. Ett socialt ansvar och engagemang byggs upp när människor ser området där de bor som sitt. Det innebär ytterligare stolthet och vilja att påverka (Iles 2005:84).

⁴ Samtal med Leif Thorin, Koloniträdgårdsförbundets generalsekreterare, 2009-02-05.

Urban odling har använts som identitetsskapande element för identitetslösa stadsdelar. Miraflores, ett område utanför Sevilla i Spanien led av detta problem tillsammans med hög arbetslöshet och en gammal soptipp som granne. I soptippen fann man rester från en romersk bosättning. Kring detta fynd och de problem området hade, samlades invånarna vilket ledde till anläggningen av en park som idag är på 100 ha med fem ha frukt- och grönsaksodling (Schmidtbauer 2008).

Odling i städerna har även använts som ett integrationsredskap för diskriminerade grupper, såsom kvinnor, gamla och invandrare. Att odla gör att de kan ge uttryck åt sitt etniska ursprung och kultur (Viljoen et al. 2005:57). Integration genom odling, handlar inte bara om att föra olika etniska grupper samman, utan också om att skapa möten mellan t ex grannar, unga och gamla.

Som brottsförebyggande åtgärder används urban odling i form av community gardens, främst i USA. Det är trädgårdar som ofta befinner sig i områden med hög brottslighet och som erbjuder alternativ till kriminalitet. Det finns även exempel från Doncaster i Storbritannien där vandalism upphört efter att man använt land till fruktodlingar och sociala aktiviteter (Ibid:57).

Green Thumb, som är det största programmet för community gardening i USA, stödjer omkring 600 trädgårdar i New York. Det är färre än tjugo anställda som hjälper åtta tusen volontärer med sina trädgårdar mot att de håller en viss skötselstandard och har vissa öppettider för allmänheten. I Brooklyn finns trädgårdar där människor med olika ursprung odlar tillsammans, men det är inget krav. Community gardens ställer krav på sina användare genom att man är del av en gemenskap, men det kommer tillbaka i form av det kreativa livet i trädgården. Det har skett en värdeökning av fastigheterna runt trädgårdarna. Green Thumb är del av parkförvaltningen i New York (Schmidtbauer 2008).

BEN, Black Environment Movement i Storbritannien arbetar med att skapa personliga band mellan platsen och individen och individer emellan. BEN:s chef Judy Ling Wong säger ”Det finns inga renodlade miljöprojekt [...] Det går inte att negligera den sociala, kulturella och ekonomiska kontexten. Vi älskar det som är roligt och vi skyddar det vi älskar. Hållbar utveckling handlar dels om relationen människa-miljö

dels människa-människa. Vår uppgift är att inspirera människor så att de älskar det de gör.” (Ibid).

2.4. Introduktion till Landscape urbanism

Landscape urbanism är ett relativt nytt fält där man betraktar staden som ett landskap och också behandlar den därefter. Landskapsverktygen applicerade på staden innebär att man ser staden som processinriktad, sammanhängande med möjlighet till snabb förändring, som en levande organism. Idag behandlas staden i stor utsträckning som en yta med hög koncentration av verksamheter och funktioner och deras inbördes hierarkier. Staden utvecklas och förnyas alltså genom enskilda projekt. Projektinriktningen verkar frångå från sin omgivning och utan koppling till tiden. (Länsstyrelsen i Skåne 2008) Om den traditionella staden inte ställs i motsatsförhållande till landet blir olika funktioner som byggnader och odling jämförbara och anpassas snarare till platsen och omständigheterna.

Landscape urbanism handlar inte om att staden är landskap eller att placera landskap i staden. Traditionellt ser vi staden som en plats med tät mellan byggnaderna, en plats med tät infrastruktur, en plats där rikedom skapas, en plats som stressar och som lider av föroreningar. Landskapet får stå för motsatsen; en plats där man kan återhämta sig från stadens negativa påverkan. Landscape urbanism är en hybrid som bär på egenskaper från båda sina föräldrar; landskap och urbanism. I och med att man sammanför dessa begrepp, behöver man också sammanföra utförarna för dessa yrkesområden. De handlar om att integrera professioner och revir. Som namnet antyder är den urbana tanken stark, staden är populär och det är där människor vill bo. Landscape urbanism vill lyfta fokus från objektifieringen av rummet och istället koncentrera sig på systemen som driver och verkar i staden. Det handlar om process snarare än form och hur saker verkligen fungerar i tid och rum. För att göra detta vill man ta in ekologin i stadstanken. Med detta menas inte ekologi som i ”natur” utan snarare tanken om det komplexa systemet det representerar. Genom att se staden som ett sådant system som utgörs av allt från de minsta beståndsdelarna till de större strukturerna, kan man också se inom vilka skalnivåer landscape urbanism vill verka. Författaren till artikeln Terra Fluxus (ung. den föränderliga jorden) James Corner beskriver landscape urbanism som ”The lyrical play between nectar

and NutraSweet, between birdsong and Beastie Boys, between the springtime flood surge and the drip of tap water[...]" (Corner 2006).

3. Diskussion

Kan det krävas nya samhällsliga strukturer, som t ex förändringar i hur vi arbetar, hur vi lever, hur vi konsumerar?

Om vi skulle gå mot en omformning av staden så som vi känner den idag mot en medveten planeringsstyrd omdaning är det nya frågor som dyker upp. Självklart beror det väldigt mycket på tidsperspektivet hur lätt de samhällsliga strukturerna förändras men också på hur snabbt det går att lära sig nya beteende- och konsumtionsmönster. Något som pekar på att det skulle gå att drastiskt öka den egna produktionen av mat är hur stark trädgårdsodlingen är idag. Det är faktiskt den näst största rekreationstypen efter promenader i Sverige (Thorin 2002). Om man vill dra det hela ännu längre och ser odlingen som en helt vanlig form av rekreation, som t ex att gå på gymet och inte bara som en hobby, kan det bli stora förändringar i hur vi lever och hur vi konsumerar vår mat. Med en ökad egenproduktion av mat och ytterligare ett lite längre perspektiv in i framtiden skulle vi kunna kompensera inkomsten av odlingen med en kortare arbetsdag, åtminstone för vissa yrkesgrupper. Om det skulle komma att bli utbrett skulle det innebära en stor påverkan på folkhälsan i en positiv riktning. Mindre jobb, nyttigare och färskare mat, vackrare och bättre stadsmiljöer, ett ökat socialt engagemang för sitt område, fler och djupare kontakter mellan människor, minskade transporter, mindre processande och paketering av mat. Med detta skulle följa minskade utsläpp, både i form av avgaser och CO₂ vilket skulle ge en bättre luft i staden då växter tar upp smutspartiklar och en motverkan mot urban heat island effect . Urban heat island kan i mer tempererade städer vara till nytta för att höja värmen och förbättra odlingsmöjligheterna lokalt.

Även aspekten att samhället blir stabilare ur matproduktionssammanhang är värt att nämna som en förbättring av den sociala hållbarheten hos ett samhälle. Det riktar sig främst mot u-länder som är sårbarare mot effekterna av t ex torka än västvärlden, som har råd att köpa sin mat ändå. Men en stabilare matproduktion, som inte baseras på monokultur och relativt få grödor som idag, kan även användas som argument för nationer i västvärlden att förbättra sin beredskap för ett potentiellt krisläge.

Skulle en krissituation leda till matbrist är det självklart att det skulle bli fler som skulle odla om de hade möjlighet, men då på ett yttre tvång. Är det inte då av ytterligare vikt att främja en utveckling av småskalig odling? Ett stabilt samhälle som kan stå emot och anpassa sig till förändringar och nya förutsättningar. Hur skulle det då vara med nya former för hur vi arbetar och hur vi lever våra dagliga liv? Om vi ser utifrån en stad som producerar en stor del av sin egen mat själv är det självklart att det också kommer sysselsätta en del av dess befolkning. Även ur ett rekreativt perspektiv finns mycket att vinna på odling. Då både som fysisk aktivitet och som grön avslappnande miljö.

De siffror framtagna på SLU, Ultuna visar på att om Sveriges alla nu befintliga villa-, radhus- och koloniträdgårdar skulle odlas upp, en yta på 300 000 ha, skulle det kunna försörja 4 miljoner människor per år på vegankost. Denna siffra visar på den otroliga potential som finns i småskalighet kopplat till ett massivt genomförande. Den viktigaste aspekten av genomförandet av urban odling skulle alltså inte bero på storlekarna av de enskilda odlingarna utan snarare av hur många som börjar odla. Det är inte svårt att anta att i en stad där den bästa maten som erbjuds odlas i staden själv.

Kan de tvärssektoriella tankegångar som finns inom landscape urbanism innehålla en lösning till hur vi kan få urban odling att bli en naturlig del av samhällsplaneringen?

Ja, till viss del. Grundtankarna är mycket lovande för att föra in ytterligare element av funktionsinriktad odling i staden, såsom urban odling är. Också viljan att sammanföra olika professioner som skulle kunna öka förståelsen grupperna emellan så de verkligen kunde börja bygga en riktigt dynamisk och föränderlig stad. Även beaktande av skalnivåer och att anpassa situationen till platsen och inte tvärtom gör det lätt att placera den urbana odlingen i ett sammanhang med landscape urbanism. Landskapsverktygen fungerar bra i staden, därför att de passar dess uppbyggnad i och med att de är systemorienterade och behandlar förändringar över tid.

Tjänstemän som skriver visioner kan vara mycket framsynta. Att ett av FN:s starkaste vapen mot svält och fattigdom är urban agriculture tyder på att det händer en hel del inom området. Detta gäller förstås framförallt världens u-länder, men det kan också lära oss i väst att det finns verktyg inom detta område som även kan appliceras på våra problem.

Intrycket man får av att sitta och läsa om arbetet med urban odling känns det som om arbetet gått fram mycket, men egentligen händer inte så mycket ute i verkliga världen. Det är mycket bra att den urbana odlingen uppmärksammas av FN så det kan bli en tydlig inriktning av insatserna och på ett rationellt sätt utrota fördomarna mot urban odling, som framförallt innebär att man tror att det är ett smittspridande sätt att odla mat. Mycket av tvivlen ligger också kring okunnighet som leder till ohygienisk djurhållning och att växter tar upp gifter i marken som man sedan äter upp och blir sjuk av. Detta åtgärdas genom lättillgänglig information om odling, utbildning och stöd nära de som odlar.

Vad spelar marknadskrafterna för roll? Hur stor roll spelar politiska visioner?

Jag tror att det spelar en otroligt stor roll vilken politisk vilja och vilka politiska visioner som finns för ett framtida genomförande av urban odling. Just viljan att införa mer urban odling i Sverige växer i detta nu som gräsrotsrörelse, men det är nog än så länge bestående av människor knutna till den gröna sektorn på ett eller annat sätt. Däremot finns ju hela det odlade Sverige, så intresse för odling saknas inte! På det viset ligger det hela rätt i tiden tillsammans med miljöhot och vurm för det närodlade.

Jag tror ju egentligen på att man utifrån dagens samhälle måste ha en trend som ger social vinning för en ansträngning. Speciellt en så stor ansträngning som odling kan innebära. Det måste också finnas ytterligare saker att vinna. I det här fallet är det helt färsk mat av hög kvalitet, samt att man får något som inte går att köpa för pengar, ex stolthet och känsla av tillhörighet. Men där det finns trender finns det också stor potential för produktutveckling och försäljning. I det fallet kan marknadskrafterna både föra och följa utvecklingen.

Oavsett om man odlar en kruka basilika i fönstret eller är professionell bonde i staden bidrar man genom sitt handlande att minska det ekologiska fotavtrycket för hela staden. Från individ- genom stads-, nations- och upp till global nivå kan man med sin egen insats förbättra världen.

Koloniträdgårdarna och uppodlingen av parker och tidigare oanvända ytor under världskrigen är direkt sprungna ur ett starkt behov av mat, precis som dagens utveckling av urban agriculture i u-länderna. Men för västvärlden är det inte brist på mat som skulle

driva den urbana odlingen framåt. För individen är det snarare matkvaliteten som spelar den avgörande rollen och i ett globalt perspektiv skulle utsläpp av föroreningar och växthusgaser minska. Detta är nog så starka argument som talar för den urbana odlingen, men det blir inte en lika direkt koppling mellan behov och åtgärd, som i u-länderna eller under världskrigen.

För att i framtiden säkra både närhet och tillgång till odlingsmöjligheter för stadens invånare måste det ske en pacifiering mellan dessa två. Vi måste bestämma oss för vad vi vill att staden ska erbjuda och i de svenska miljömålen står just detta att det ska finnas möjligheter till rekreation genom odling i staden. Även den täta hållbara staden man nu talar mycket om skulle vinna otroligt mycket på integrering av de byggda och växande element som finns. Vi måste behandla dessa olika element inte som motsatser utan snarare som olika beståndsdelar av en helhet. I fallet koloniträdgårdar, eller i förlängningen möjligheten till urban odling, är det väldigt viktigt att denna typ av stadslandskap får ökad legitimitet och erkännande. Man kan vinna mycket genom att tydligt och konsekvent möjliggöra platser för urban odling. Det behöver absolut inte vara endast horisontell odling av traditionellt snitt, utan det kan lika gärna vara takodlingar, vertikala odlingar eller att i större utsträckning än idag integrera fasta odlingskärl i byggnadsarkitekturen. Idén är inte att det nödvändigtvis ska ta mera mark i anspråk utan snarare att få in en ytterligare funktion och dimension i stadslivet. Detta kan avsevärt höja attraktionsvärdet på en plats, eftersom den ser omhändertagen, produktiv och grön ut.

Trädgårdslandet har alltid legat undanskymt på baksidan av huset. Kanske för att det varit ett tecken på fattigdom och kroppsarbete att behöva odla sin egen mat. Den representativa framsidan skulle ge sken av motsatsen. Samma behandling har koloniträdgårdarna fått utstå, men i koloniträdgårdens fall är baksidan stadens utkant och framsidan stadens centrum. Koloniträdgårdarnas styvmoderliga behandling har självklart en ekonomisk baksida, men det är ändå tydligt att urban odling i dagsläget inte åtnjuter någon högre status i planeringssammanhang. Dessa normer lever i allra högsta grad kvar i största delen av västvärlden. Med andra idéer som synliggör livets kretslopp kan det bli ett slut på detta. Det är få av oss som inte ser maten som en vacker och självklar del av det jorden ger oss, så tiden är mogen för att odla staden!

Hur skulle det se ut om vi lyckades lösa problematiken med dagens fekalie- och urinhantering? Ett besvärligt ämne att ta i kan tyckas, men inte mindre viktigt för det. T ex Peepoples portabla toalett är en mycket föredömlig insats inom ett stort problemområde i slummen. Realistiska lösningar på hur vi kan bygga om avloppssystem och låta kvävet och fosforets kretslopp slutas är av stor vikt i framtiden. Kan det t o m bli så att människors urin och fekalier kan bli en eftertraktad vara snarare än ett problem inom en relativt kort framtid?

3.1. Urban odling - en nödvändighet?

Vi i väst behöver egentligen inte börja odla mat i städerna ur ett överlevnadsperspektiv. Vi har råd att köpa den från andra länder. Däremot kan man prata om nödvändigheten utifrån andra perspektiv. Först och främst är kanske nödvändigheten att minska oljeberoendet både ur beredskapssynpunkt och för att minska utsläpp av luftföroreningar och växthusgaser som antas driva på växthuseffekten. Genom intensiv, ekologisk och lokal produktion av mat kan utsläppen sjunka genom en minskning av transporter, framställning av konstgödsel et c.

En stad som kan producera en stor del av sin mat blir mer självförsörjande, vilket leder till ett stabilare samhälle som inte blir lika känsligt för effekter av krig och andra katastrofer i omvärlden.

Ur ett mycket långt tidsperspektiv finns det ingen annan möjlighet än att skapa ett helt hållbart samhälle, där allt som förbrukas kan återinföras i sitt kretslopp igen och all energi är förnyelsebar.

3.2. Slutsats

Urban odling finns egentligen redan i detta nu. Människor som odlar sina koloniträdgårdar eller har fruktträd i sina villaträdgårdar. Det är inget underligt eller konstigt. Vi gör det redan. Ändå kan det vara svårt att acceptera dessa idéer. Det är därför vi måste vänja oss av vid den konventionella tanken att i staden bor människorna och på landet produceras maten. Det är redan bevisat att så inte är fallet. Verkligheten kräver mer komplexitet än så. Vi måste lösa de problem som uppstår i form av negativ miljöpåverkan eller problem med städer som utesluter eller gör oss sjuka. Vi kan inte tillåta oss att styras av traditionella värderingar i begrepp såsom stad och land utan vi måste slå oss fria genom att tänka nytt

och innovativt. Detta för att möta den framtid vi skapat för oss själva genom ett i längden ohållbart levnadssätt. Urban odling sammansmält med staden skulle kunna ge den lösningen vi saknar.

4. Källor

- Andersson, Pontus; Andermo, Stella & Guamán, Victor (2008). *Fritidsodlingens möjligheter till livsmedelsproduktion*. Opublicerat manuskript. Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.
- Bennett, Jessica (2008) *The New Coop de Ville The craze for urban poultry farming* (Elektronisk) Tillgänglig: < <http://www.newsweek.com/id/168740/page/1> > (2009-03-14)
- Björk, Camilla & Eklund, Anna (2007). *Urban Agriculture i den hållbara staden – en fältstudie i Managua*. Examensarbete. Institutionen för Landskapsplanering. Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp.
- Cityfarmer (1996). *Global Facility for Urban Agriculture* (Elektronisk) Tillgänglig: < <http://www.cityfarmer.org/GlobalFac1.html> > (2009-03-25)
- Corner, James & Waldheim, Charles (red). (2006). *The Landscape Urbanism Reader*. Princeton Architectural Press.
- Creasy, Rosalind & Haeg, Fritz (red). (2008). *Edible Estates: Attack on the front lawn*. Metropolis Books.
- Díaz, Jorge Peña; Harris, Phil & Viljoen, André (red). (2005). *CPULs Continuous Productive Urban Landscapes: Designing Urban Agriculture for Sustainable Cities*, Elsevier, Oxford.
- Girardet, Herbert & Viljoen, André (red). (2005). *CPULs Continuous Productive Urban Landscapes: Designing Urban Agriculture for Sustainable Cities*, Elsevier, Oxford.
- Gunne, Nina (2009). Med toan på fickan. *Arkitekten*, vol. 2, ss. 48-52.
- Iles, Jeremy & Viljoen, André (red). (2005). *CPULs Continuous Productive Urban Landscapes: Designing Urban Agriculture for Sustainable Cities*, Elsevier, Oxford.
- Lindblad, Inga-Britt (1998). *Uppsatsarbete. En kreativ process*. Lund: Studentlitteratur.
- Länsstyrelsen i Skåne (2008) *Landscape Urbanism – A Manual for the Machinic Landscape* (Elektronisk) PDF-format < <http://www.lansstyrelsen.se> > Vår verksamhet/Samhällsplanering/Aktuella planeringsfrågor/Den blandade staden/Läsecirkel/Landscape Urbanism. (2009-03-07)
- Mc Gill University (2005). *Edible Landscape Tools* (Elektronisk) PDF-format. Tillgänglig: < http://www.mcgill.ca/files/mchg/Part1_IntermediateClusterLevel.pdf > (2009-03-11)
- Mougeot, Luc J. A. (red). (2005). *Agropolis: The Social, Political and Environmental Dimensions of Urban Agriculture*, Earthscan, IDRC, Ottawa.

Paxton, Angela & Viljoen, André, (red). (2005). *CPULs Continuous Productive Urban Landscapes: Designing Urban Agriculture for Sustainable Cities*, Elsevier, Oxford.

Petts, James & Viljoen, André (red). (2005). *CPULs Continuous Productive Urban Landscapes: Designing Urban Agriculture for Sustainable Cities*, Elsevier, Oxford.

Pfeiffer, Sunna (2008). *Hållbar stadsutveckling genom förnyelse*. Kandidatuppsats. Område Landskapsarkitektur. Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp.

Schmidtbauer, Pia (2008). *Odling som vardagskultur*. Gröna Fakta, vol 5.

Thorin, Leif (2002). *Fritidsnöje med samhällsnytta*. Miljöforskning, nr 2.

UNFPA (United Nations Population Fund) (2009). *Urbanization: A Majority in Cities* (Elektronisk) Tillgänglig: < <http://www.unfpa.org/pds/urbanization.htm> > Population & Development/Urbanization. (2009-03-11).

Viljoen, André (red); Bohn, Katrin & Howe, Joe. (2005). *CPULs Continuous Productive Urban Landscapes: Designing Urban Agriculture for Sustainable Cities*, Elsevier, Oxford.

Vinnerås, Björn (2002). *Possibilities for Sustainable Nutrient Recycling by Faecal Separation Combined with Urine Diversion*. Doktorsavhandling. Department of Agricultural Engineering. Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.

Wikipedia (2009) *Urban heat island* (Elektronisk) Tillgänglig: < http://en.wikipedia.org/wiki/Urban_heat_island > (2009-03-14)

4.1.Figurer

Alla bilder i detta arbete är godkända för publicering av upphovsmannen.

Figur 1. Hydrokolonilotter på Kulturhuset i Stockholm. Foto: Peter Orevi för Green Fortune.

Figur 2. Grönsaksprakt på Göteborgs Trädgårdsförening 2008. Eget foto.

Figur 3. Odling i stadslandskap, USA. Foto: DCF pics.

Figur 4. Odling i stadslandskap, Kina. Foto: xmascarol.